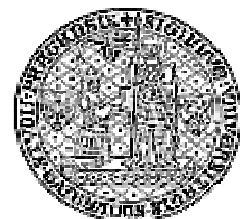

Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences
Charles University in Prague

Pojištění vkladů: současný stav, srovnání a perspektiva v kontextu EU

Jiří Hlaváček

IES Working Paper: 26/2006

Institute of Economic Studies,
Faculty of Social Sciences,
Charles University in Prague

[UK FSV – IES]

Opletalova 26
CZ-110 00, Prague
E-mail : ies@fsv.cuni.cz
<http://ies.fsv.cuni.cz>

Institut ekonomických studií
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova v Praze

Opletalova 26
110 00 Praha 1

E-mail : ies@fsv.cuni.cz
<http://ies.fsv.cuni.cz>

Disclaimer: The IES Working Papers is an online paper series for works by the faculty and students of the Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University in Prague, Czech Republic. The papers are peer reviewed, but they are *not* edited or formatted by the editors. The views expressed in documents served by this site do not reflect the views of the IES or any other Charles University Department. They are the sole property of the respective authors. Additional info at: ies@fsv.cuni.cz

Copyright Notice: Although all documents published by the IES are provided without charge, they are licensed for personal, academic or educational use. All rights are reserved by the authors.

Citations: All references to documents served by this site must be appropriately cited.

Bibliographic information:

Hlaváček, J., (2006). “ Pojištění vkladů: současný stav, srovnání a perspektiva v kontextu EU ” IES Working Paper 26/2006, IES FSV. Charles University

This paper can be downloaded at: <http://ies.fsv.cuni.cz>

Pojištění vkladů: současný stav, srovnání a perspektiva v kontextu EU

Jiří Hlaváček*

* IES, Universita Karlova
Ústav teorie informace a automatizace (UTIA) AV ČR
jihlava@fsv.cuni.cz

září 2006

Abstract:

Czech laws on Deposit Guarantee-Schemes are characterized. It is described history of rise of the Czech Deposit Insurance Fund and dynamics of its basic characteristics. Czech deposit guarantee system is compared with the European system and with the European Directive on Deposit Guarantee-Schemes. It is calculated the effective rate of “taxation” by the compulsory payment to Czech Deposit Insurance Fund, which is (because of the very low interest rates in the Czech Republic) extremely high (about 30 – 40 %). Recommendations: 1) legislatively prevent politics from controlling the (private) financial funds in the system, 2) discard the audited firms from the Deposit Guarantee-Scheme and 3) decrease the amounts compulsorily paid by banks for deposits of small clients (deposits of households).

Keywords: Deposit Insurance, the Czech Deposit Insurance Fund, the European Directive on Deposit Guarantee-Schemes.

JEL: E53, C10

Abstrakt:

Jsou stručně charakterizovány zákony o systému pojištění vkladů bank v české republice. Jsou popsány historie vzniku a vývoj základních ukazatelů pro Fond pojištění vkladů. Systém je porovnán se stavem v zemích EU a s příslušnou evropskou směrnicí. Je odvozena efektivní míra „zdanění“ příspěvkem do Fondu pojištění vkladů, která je při současných velmi nízkých úrokových sazbách extrémně vysoká (cca 30 – 40 %). Doporučení: 1) legislativně zamezit politikům možnost rozhodovat o (privátních) prostředcích v systému, 2) vyřadit ze systému zákonného pojištění auditované právnické osoby, 3) snížit povinné odvody bank do Fondu za vklady drobných klientů (fyzických osob).

Acknowledgements:

Financial support from the IES (Institutional Research Framework 2005-2010, MSM0021620841) is gratefully acknowledged.

1. Úvod

Stabilita bankovního sektoru je mimořádně důležitá z pohledu makroekonomické stability celé ekonomiky. Z mikroekonomického pohledu jde o odvětví s asymetrií v informovanosti účastníků trhu a ohrožené proto mj. morálním hazardem¹ a nepříznivým výběrem².

Drobný klient banky či pojišťovny nemůže objektivně posoudit její rizika. Je proto namísto jeho ochrana státem pomocí zákonem stanoveného pojištění jejich vkladů³. Stát – vedle narovnání podmínek pro účastníky trhu – má zájem o to, aby byl bankovní sektor pro klienty důvěryhodný, aby je neodrazoval nadměrnými riziky.

V systému zákonného pojištění v České republice jsou klienti pojištěni do 90 procent vkladu, tedy nikoli plně, čímž vzniká spoluúčast, která omezuje morální hazard, neboť nutí klienty kalkulovat s rizikem. Racionální zvažování rizika v rozhodování ekonomických subjektů je důležitou podmínkou alokační efektivity systému. Přenos rizika “bez úhrady“ má charakter negativní externality, která vždy vzdaluje systém od alokační efektivity.

¹ V modelu morálního hazardu agent může (ale nemusí) vynaložit náklady na snížení svých rizik. Neudělá to, pokud jsou dopady rizikového chování přeneseny na jiný subjekt (např. stát). Viz např. Frait J.(2002): Morální hazard a výstup z bankovního sektoru, *Finance a úvěr*, 52(2), 2002/2, pp. 102-104, 2002 nebo Hellmann, T., Murdock, K, Stiglitz, J.: *Moral Hazard in Banking and Prudential Regulation: Are capital Requirements enough?*, Stanford University 1999

² Problém “adverse selection” spočívá v tom, že smlouvu s “principálem” (např. pojišťovnou, bankou) uzavírají ochotněji subjekty, které před ním dobře utají svá rizika (pravděpodobnost nehody či komerčního selhání). Neinformovaný “principál” volí střední (zprůměrovanou) cenu svých služeb, která je atraktivní pro nejrizikovější klienty, ale naopak odradí ty nejméně rizikové. Viz. např. Janda K. (2003): *Credit guarantees in a credit market with adverse selection*. *Prague Economic Papers* 12, 2003/4

³ Viz např. Calomiris, C. (1990): *Is deposit Insurance Necessary? A Historical Perspective*. *Journal of Economic History*, June 1990, Vol. 50, No. 2, pp. 283-295 nebo Cull, R.(1998): *How Deposit Insurance Affects Financial Depth: A Cross-Country Analysis*, Policy Research WP 1875, World Bank 1998

Riskování na cizí úkor umožňuje přijímat rozhodnutí, která jsou sice individuálně výhodná, ale společensky ztrátová.

Systém zákonného pojištění vkladů má chránit drobné klienty, kteří nejsou schopni vyhodnotit podstupovaná rizika. Cílem není pojistit profesionální finanční instituce ani velké korporace. Proto je stanovena horní mez pojištěného vkladu, určující, jaká část vkladů v bankách a stavebních spořitelnách je v systému zákonného pojištění vkladů garantována⁴.

Jak je to v ekonomii běžné, jde o problém „trade-off“, tedy „něco za něco“ : čím vyšší ochrana subjektů ohrožených nesymetrií informace, tím vyšší nebezpečí morálního hazardu. Jde o proplouvání mezi Scyllou a Charybdou. Otázkou je, zda v současné době nepluje loď české ekonomiky příliš blízko Charybdě morálního hazardu.

Ale nejde jen o vliv ochrany klientů na alokační efektivnost. Jde i o srovnatelnost podmínek ochrany klientů v rámci EU, o rovnost podmínek bankovních subjektů působících v ČR⁵, nebezpečí (zejména politického) zneužití (soukromých) finančních prostředků uložených do systému pojištění vkladů, ale i o zatížení ekonomických subjektů obdobné zdanění (blíže viz odst. 6 tohoto příspěvku), které zejména u firem snižuje jejich prostor pro investice a omezuje tak růst ekonomiky. Není sporu, že takováto pravidla nejsou nadčasová, že při změně podmínek je nutná i jejich změna. Nesmí ovšem jít o silové prosazování politických či individuálních zájmů, které už s ekonomickou efektivností vůbec nesouvisí.

2. Zákony o pojištění vkladů v ČR

V České republice funguje Fond pojištění vkladů (nadále „*Fond*“) na základě Zákona o bankách č. 21/1992 Sb. (nadále „*Zákon*“), později novelizovaného mj. zákonem č. 165/1998 Sb. o pojištění vkladů. Do obchodního rejstříku byl *Fond* zapsán koncem roku 1994, takže fakticky působí od r. 1995. Pojištění vkladů se týká odstavců a-m §41 a ustanovení novel *Zákona*. *Fond* respektuje příslušnou směrnici EU (viz níže) a též ustanovení dvou mezinárodních organizací, jejichž je členem, kterými jsou Evropské fórum pojistitelů vkladů (European Forum of Deposit Insurers) a Mezinárodní asociace pojistitelů vkladů (International Association of Deposit Insurers).

Fond není státním fondem, nicméně členy správní rady *Fondu* jmenuje a odvolává ministr financí. Nejméně jeden z pětičlenné správní rady je z ČNB, nejméně dva z představenstev bank.

⁴ Pro velké korporace proto případná výplata z *Fondu* nehraje významnější roli. Korporátní klienti navíc většinou preferují ukládání volné likvidity do finančních instrumentů, které nepodléhají pojištění vkladů (např. směnek). Výjimkou z nepřiliš významné role pojištění vkladů pro korporace je spekulativní odkup pohledávek drobných klientů velkou finanční institucí s diskontem, což je případ v tomto příspěvku diskutovaného odškodnění tří bank.

⁵ V rozporu s požadavkem rovnosti podmínek je skutečnost, že zahraniční pobočky mají možnost volby, zda použijí český nebo domácí systém pojištění vkladů. Platí sice, že by domácí systém neměl poskytovat nižší stupeň ochrany než systém český, nicméně posouzení stupně ochrany například v odlišných systémech (funded resp. unfunded systém, viz odst. 5) nemusí být jednoznačné.

Hlavním předmětem činnosti *Fondu* je poskytování náhrad za pohledávky z vkladů. Dalšími činnostmi *Fondu* jsou správa a vymáhání pohledávek za bankami v rámci konkurzů a likvidačních a vyrovnávacích řízení, spravování finančních zdrojů a spolupráce a integrace v rámci struktur EU. Prostředky z *Fondu* lze podle *Zákona* čerpat výhradně na náhrady za pohledávky z vkladů a na splátky dluhů *Fondu*. Všechny banky jsou povinny přispívat do *Fondu* ve stanoveném rozsahu. Dalšími finančními zdroji *Fondu* jsou výnosy z vlastního investování, případně z úvěru či jiné formy návratné finanční výpomoci⁶.

V původním znění *Zákona* byly pojištěny neanonymní bankovní vklady v českých korunách do limitu 100 tisíc Kč, případná náhrada byla stanovena na 80 %, banky odváděly 0,5 % celkového objemu pojištěných vkladů. Od druhého pololetí roku 1995 byla [zákonem č. 83/1995 Sb.] upravena výše a způsob výpočtů pro stavební spořitelny. Ty jsou v systému pojištění vkladů zvýhodněny. Zatímco příspěvek bank do *Fondu* je stanoven na 0,1 % z průměrného objemu pojištěných vkladů, pro stavební spořitelny je tato procentní sazba poloviční, tj. 0,05 %. Pokud *Fond* přijme úvěr v souvislosti s výplatou náhrad vkladatelům, jsou tyto sazby podle odstavce k paragrafu §41 *Zákona* dvojnásobné.

V roce 1998 [zákonem č. 165 /1998 Sb.] se okruh pojištěných se rozšířil o právnické osoby, dále byl zvýšen horní limit na 400 tisíc Kč (pro jednoho klienta u jedné banky) a případná náhrada na 90 %. Od roku 2001 [zákonem č. 319/2001 Sb.] jsou navíc pojištěny vklady v cizí měně a limit pojištění vkladu byl zvýšen na 25 tisíc euro (pro jednoho klienta u jedné banky).

3. Retroaktivní odškodňování klientů zaniklých bank

Poslanecká sněmovna i Senát přijaly v květnu a červnu 2006 retroaktivní novelu *Zákona* (nadále *Novela*) ve smyslu zpětného odškodnění klientů tří v minulosti zkrachovalých bank (Kreditní, Plzeňské a Union banky) nad rámec zákonem stanoveného limitu 25 tisíc euro. Sporná *Novela* (stejně jako dvě předchozí, viz níže) zvyšuje pro tři výše uvedené banky ex post tento limit na 4 miliony Kč, tj. na více než šestinásobek evropského standardu. V paritě kupní síly jde o desetinásobek. Zvýšení limitu je sice v národní kompetenci, ale míra tohoto navýšení v České republice je olbřímí.

Novela se (nejen autorovi tohoto příspěvku) jeví jako účelová [přináší prospěch vlivné finanční skupině PPF (České pojišťovně), která bude profitovat téměř polovinou z předmětných zhruba čtyř miliard korun]. Navíc je na hranici ústavnosti. Neodpovídá ani duchu zásad Evropské unie, vyjádřených ve směrnici pro pojištění klientů „*Directive 94/19/EC of 30 May 1994 on Deposit Guarantee-Schemes*“ (nadále „*Směrnice*“), kterou vydala Rada EU spolu s Evropským Parlamentem v roce 1994.

Všichni vkladatelé již z *Fondu* odškodnění byli a navíc poškozeným klientům Union banky byla jejich ztráta zčásti (20 % z pohledávky za bankou po úhradě z *Fondu*, přičemž lze očekávat zvýšení nad 20%) kompenzována z výnosů konkurzu. Klienti Plzeňské banky byli vedle úhrady z *Fondu* odškodnění Českou pojišťovnou, která má tyto – dobrovolně vydané –

⁶ To v případě, že prostředky *Fondu* nepostačují k vyplacení zákonem stanovených náhrad. V současné době běží dluhopisový program *Fondu*, omezený limitem 10 mld. Kč pro celkovou jmenovitou hodnotu všech nesplacených dluhopisů a maximální dobou 10 let.

peníze v rámci *Novely* dostat zpět. Vedle toho mají být odškodněni i postupníci, tedy spekulanti, kteří levně skoupili pohledávky klientů.

Směrnice přitom výslovně vylučuje ze systému pojištění vkladů tzv. „úvěrové instituce“, které definuje jako instituce, jejichž činnost spočívá v přijímání vkladů od veřejnosti nebo v poskytování úvěrů. V Příloze I *Směrnice* jsou ovšem vyjmenovány instituce, které členské státy *mohou* vyjmout z pojištění (mj. pojišťovny, státní a municipální orgány, penzijní fondy), z čehož je možné usoudit, že z pojištění vyjmuti být *nemusí*.

Přesto je nesporné, že *Novela* jde proti duchu *Směrnice* a dalších směrnic EU⁷, zejména pokud jde o zásadu vyloučení neanonymních vkladů z důvodu ochrany proti praní špinavých peněz. *Novela* má totiž zajistit vyplácení náhrad za anonymní dluhopisy, vkladové listy a depozitní certifikáty. Navíc anonymní vklady nejsou a nebyly součástí zákonného pojištění a nebylo z nich tedy do *Fondu* odváděno pojistné (!!!).

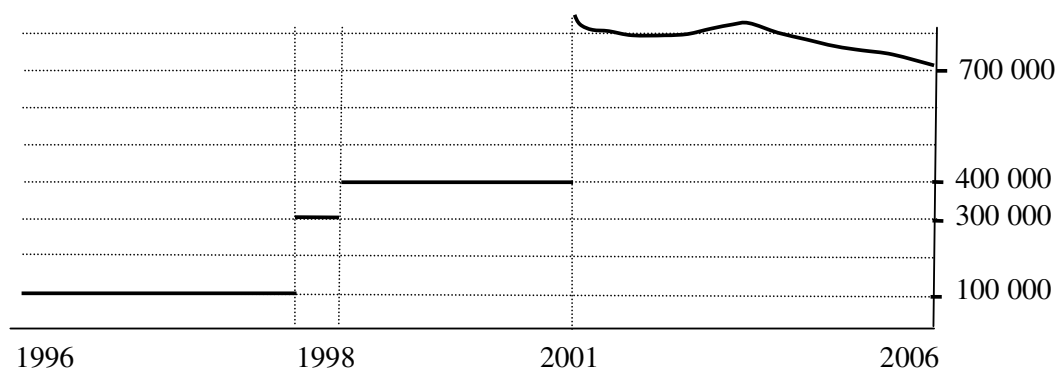
Další více než podstatnou námitkou je fakt, že poslanci rozhodují o soukromých finančních prostředcích, vytvářených z prostředků bank a potažmo z povinných odvodů z vkladů, což je zatížení vkladatelů, které by jinak mohlo být výrazně omezeno.

Nejde přitom o první případ novelizace zvyšující horní limit pro náhrady klientů na 4 miliony Kč. V této výši byli v roce 1998 (na základě č. II zákona č. 16/1998 Sb.) odškodněni klienti České banky (v likvidaci od r. 1995) a v roce 2001 (na základě čl. II zákona č. 319/2001 Sb.) klienti Pragobanky, Universal banky a Moravia banky.

4. Vývoj systému zákonného pojištění v České republice 1994-2006

Vývoj zákonem stanoveného horního limitu pro náhrady z pojištěného vkladu za dobu existence *Fondu* zachycuje následující graf:

Obr. 1: Rozsah pojištění vkladů: zákonem stanovený horní limit pro náhrady z pojištěného vkladu v Kč (vývoj v čase od 31.3.1996 do 31.3.2006)

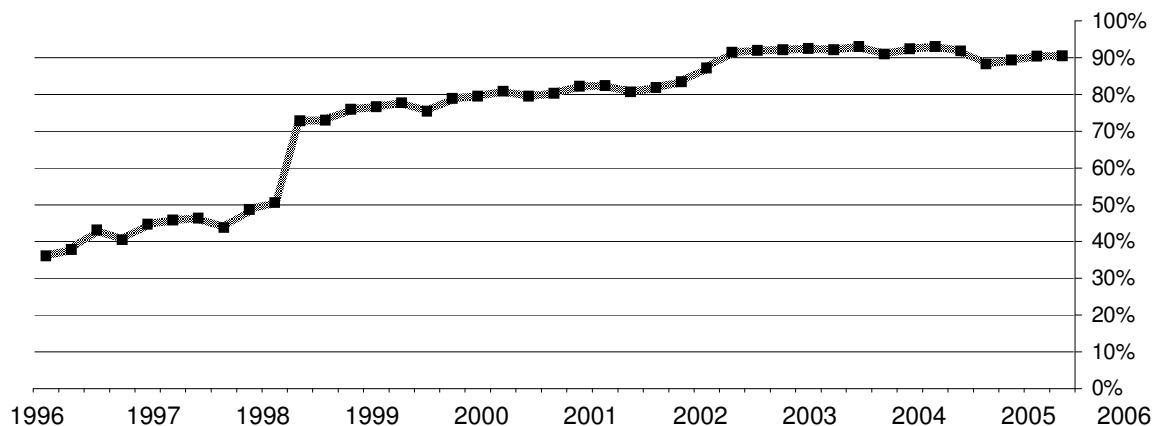
Zdroj: Zákon o bankách č. 21/1992 a jeho novely, vlastní propočty

Tento rozsah se do roku 2001 měnil legislativními změnami, kdežto od 6.9.2001 změnami kurzu eura (při neměněném limitu 25 000 eur).

⁷ Viz čl. 1 směrnice Rady 91/308/EHS ze dne 10.6. 1991 [doplněná směrnicí 92/16/EHS ze dne 21.3. 1992] o předcházení zneužití finančního systému k praní špinavých peněz.

Po změně limitu nikdy samozřejmě nedošlo k okamžité skokové změně (smlouvy „dobíhaly“). Vývoj procenta pojištěných vkladů z celkových depozit⁸ uvádí následující graf:

Obr. 2: Rozsah pojištění vkladů: podíl zákonně pojištěných vkladů (vývoj v čase v čase od 31.3.1996 do 31.3.2006)

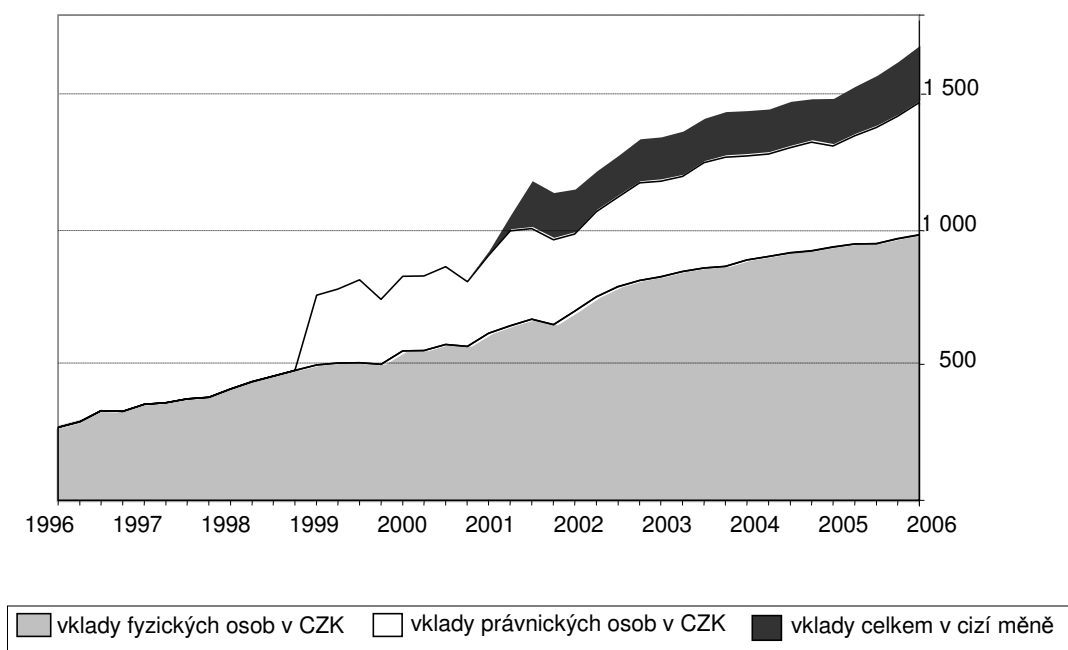
Zdroj: Fond pojištění vkladů, ČNB

V čase se měnila struktura pojištěných vkladů. Do roku 1998 se jednalo jen o fyzické osoby, po přijetí zákona č. 165/1998 Sb. o pojištění vkladů „naběhly“ do systému vklady právnických osob, od přijetí zákona č. 319/2001 Sb. rozšiřujícího pojištění na vklady v cizí měně postupně roste podíl zahraničních⁹ subjektů. Podíl vkladu v cizí měně (CM) a fyzických resp. právnických osob v CZK prezentuje následující obrázek:

⁸ V celkových depozitech jsou zahrnuty i de facto nepojištěné částky na pojištěných formách vkladů přesahující stanovený limit.

⁹ Pokud jde o pobočky zahraničních bank se sídlem v EU (resp. v EFT, tedy země EU plus Norsko, Island a Lichtenštejnsko, nikoli však Švýcarsko), byla přijata jednotná bankovní licence v bankovním sektoru, v ČR zákonem č. 126/2002 Sb. Podle tohoto zákona jsou klienti poboček zahraničních bank pojištěni u systému pojištění platného v zemi, kde sídlí mateřská společnost banky.

Obr. 3: Objem pojištěných vkladů v závislosti na měně a právním statutu vkladatelů v mld. Kč (vývoj v čase vývoj v čase od 31.3.1996 do 31.3.2006)

Zdroj: Fond pojištění vkladů, ČNB

Současný systém charakterizuje kombinace dvou zdrojů pro náhrady klientům zkrachovalých bank: z výnosů z jejího konkursu a z *Fondu*.

Za dobu své existence vyplatil *Fond* náhrady klientům deseti bank ve výši 25,5 mld. Kč. Přehled jednotlivých „pojistných událostí“ poskytuje následující tabulka:

Tabulka 1 : Přehled výplat z *Fondu* pojištění vkladů

banka	zahájení výplat	konec výplat	vyplacené náhrady (mil Kč)	přihlášeno do konkursu	vraceno do <i>Fondu</i>	pohledávky v konkursu
Česká banka	11.12.1995	11.12.2000	947,95	961,67		961,67
AB banka	31.1.1996	31.1.2001	0,03	0,23	0,01	0,22
První slezská	15.5.1996	15.5.2001	217,48	217,5	7,61	209,89
Podnikatelská	17.6.1996	17.6.2001	1 073,54		548,52	
Realitbanka	24.7.1996	24.7.2001	23,97	24,2		24,2
Velkomoravská	29.7.1996	29.7.2001	1 006,09	1006,63		1006,63
Kreditní Plzeň	23.9.1996	23.9.2001	580,30	580,95	29,05	551,9
Pragobanka	1.12.1998	1.12.2003	413,80		184,33	
Universal	17.5.1999	18.5.2004	2 296,61	1862,64	302,29	1560,35
Moravia	11.10.1999		6 519,45	4753,7		4753,7
Union	17.5.2003		12 323,48	12416,54	2483,31	9933,23
Plzeňská	7.6.2003		135,68	134,85		134,85
Celkem			25 538,39			

Zdroj: Výroční zpráva *Fondu* pojištění vkladů 2004

5. Porovnání s EU

Pokud jde o administraci systému pojištění vkladů, není EU jednotná. Veřejnoprávní nebo privátní je tento systém ve většině zemí včetně České republiky, centrální banka administruje tento systém v Irsku, Nizozemí a v Slovinsku a vládní systém je v Litvě, Lotyšsku a ve Švédsku. Přitom právě Nizozemí patří spolu s Dánskem a Anglií mezi země s nevyšším ratingem pro systém pojištění vkladů (Moody's rating¹⁰ B+). Ze zemí evropské patnáctky má nejnižší rating systému pojištění vkladů Německo a Řecko (Moody's rating C). Česká republika má Moody's rating D+ stejně jako Litva a Malta, z nově přijatých zemí mají vyšší rating C Maďarsko, Slovinsko, Estonsko a Kypr. Horší rating systému pojištění vkladů než Česká republika mají ze zemí EU pouze Polsko a Slovensko.

V některých zemích EU (Nizozemí, Itálie, Lucembursko, Rakousko, Slovinsko, Řecko) je aplikován tzv. *ex post* systém (unfunded system), kdy - na rozdíl od *ex ante* (funded) systému - banky přispívají do systému až v případě, kdy se ze systému pojištění vkladů vyplácejí náhrady. V některých zemích je jsou systémy *ex ante* a *ex post* kombinovány (tzv. smíšený systém).

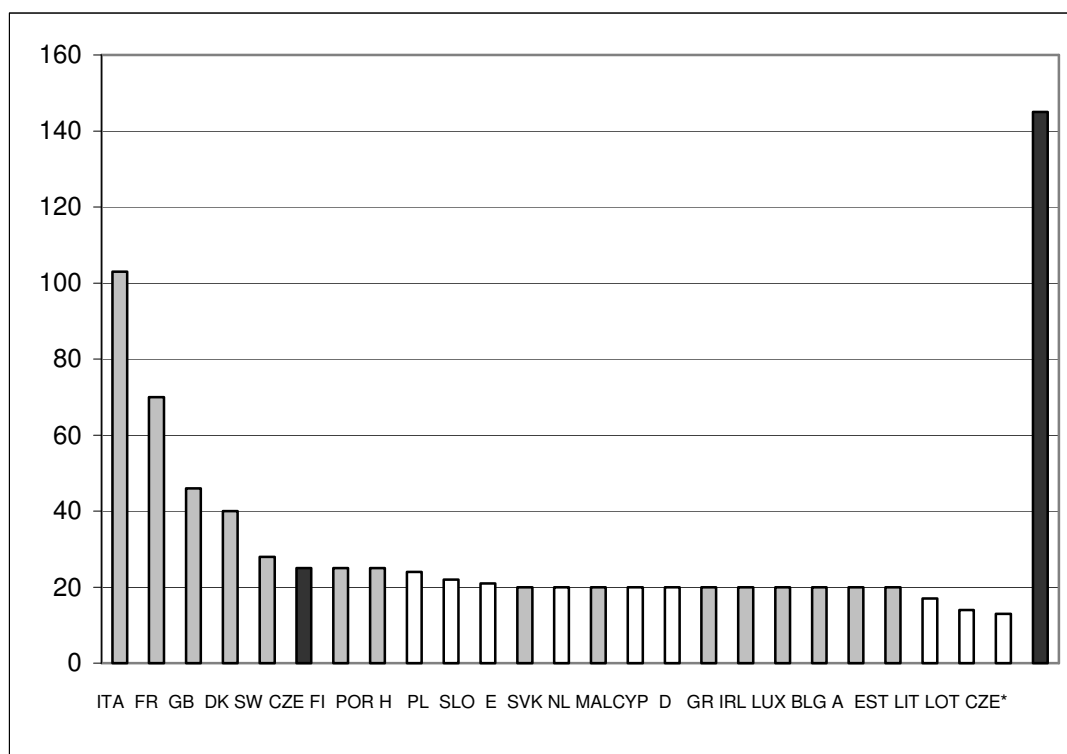
Velké rozdíly nejsou v EU pokud jde o zahrnutí vkladatelů do systému zákonného pojištění vkladů. Ve všech zemích EU jsou zahrnuty fyzické i právnické osoby, ovšem s tím, že je možné některé subjekty ze systému vyloučit výjimkou platnou v té které zemi. Seznam možných výjimek obsahuje Příloha I *Směrnice*. Všeobecně akceptované je vyloučení vkladů finančních institucí, pojišťoven, státu a státních orgánů, penzijních a podílových fondů. V některých zemích jsou ze systému vyloučeny i vklady velkých společností¹¹. Například Lucembursko vyloučilo na základě této výjimky společnosti s počtem zaměstnanců přesahujícím 50 a s ročním obratem přes 6,25 mil. euro, tedy omezilo okruh systémem krytých vkladatelů na fyzické osoby a malé firmy.

Pokud jde o u nás diskutovaný horní limit pro pojištění vkladů, ten mají na úrovni 20 tisíc eur (doporučené zmíněnou evropskou *Směrnici*) Belgie, Irsko, Německo, Nizozemsko, Rakousko, Španělsko a Slovensko. Na české „mimonovelové“ úrovni 25 000 eur jsou Finové a Portugalci. Pouze Itálie, Francie, Velká Británie a Dánsko mají limit podstatně vyšší. Pokud by se stala faktickým horním limitem „novelová“ hranice 4 mil. Kč, byli bychom „šampióny“ zcela mimo evropské relace (viz černý sloupeček vpravo na následujícím obrázku). V cenách podle parity kupní síly by šlo dokonce o více než desetinásobek mediánu EU.

¹⁰ Moody's weighted average Financial Strength Rating. Viz "Deposit guarantee schemes: preparations for a review of the Directive", ECOFIN Council, Press Release, November 2004.

¹¹ Jde o společnosti, které jsou tak velké, že podle článku 11 čtvrté směrnice Rady (78/860/EHS) nesmějí sestavovat zkrácené bilance.

Obr. 4: Porovnání zemí EU podle rozsahu krytí vkladů zákonným pojištěním [tis. eur]

*Při náhradách na úrovni *Novely*
 Zdroj: European Commission, vlastní propočty

Lze konstatovat, že v současných podmínkách pro zákonné pojištění až na výjimky (baltské země, které však již deklarují změny k 1.1.2008, po kterých se „zařadí“) nejsou co do rozsahu krytí vyjádřeného v euro velké rozdíly mezi evropskou patnáctkou (s výjimkou Francie a Itálie) a nově přijatými zeměmi. V relaci k průměrnému důchodu [horní limit pro pojištění vkladů / GNP *per capita*] je ovšem rozsah krytí v zóně EU-15 výrazně nižší.

Zákonné pojištění vkladů ovšem není v řadě zemí jedinou garancí pro klienty. Například v Německu, Rakousku a Velké Británii jsou klienti pojištěni i prostřednictvím speciálních garančních fondů a soukromých pojišťoven. Nárok na náhradu klienta pak násobně převyšuje úroveň zákonného pojištění.

Porovnání jednotlivých systémů, charakteru jejich administrace a horního limitu pro pojištění vkladů poskytuje následující tabulka, která řadí (zvláště pro země EU-15 a zvláště pro nově přijaté země) státy podle Moody's ratingu B+ až D:

1.1.1 Tabulka 2: Porovnání systémů pojištění vkladů

země	S y s t é m			limit [tis. eur]	rating
	Ex ante (funded)	smíšený	ex post (unfunded)		
<i>EU-15</i>					
Dánsko		x		40	B+
Nizozemsko			x	20	B+
Velká Británie	x			46	B+
Belgie	x			20	B
Francie	x			70	B
Irsko	x			20	B
Portugalsko	x			25	B
Španělsko	x			20	B
Finsko		x		25	B
<i>Švédsko</i>		<i>x</i>		28	<i>B</i>
Itálie			x	103	B
Lucembursko			x	20	B
Rakousko			x	20	C+
Německo		x		20	C
Řecko	x			20	C
<i>NOVĚ PŘIJATÉ ZEMĚ</i>					
Estonsko	x			17	C
Kypr		x		20	C
Maďarsko	x			24	C
Slovinsko			x	21	C
Česko	x			25	D+
<i>Litva</i>	<i>x</i>			<i>17</i>	<i>D+</i>
<i>Lotyšsko</i>	<i>x</i>			<i>13</i>	<i>D+</i>
Malta		x		20	D+
Polsko	x			22	D
Slovensko	x			20	D

Tučně jsou vyznačeny státy se systémy administrované centrální bankou, *proložené* státy se systémy administrované státem, státy, ostatní státy mají systémy privátní nebo veřejnoprávní.

Zdroj: ECOFIN Council

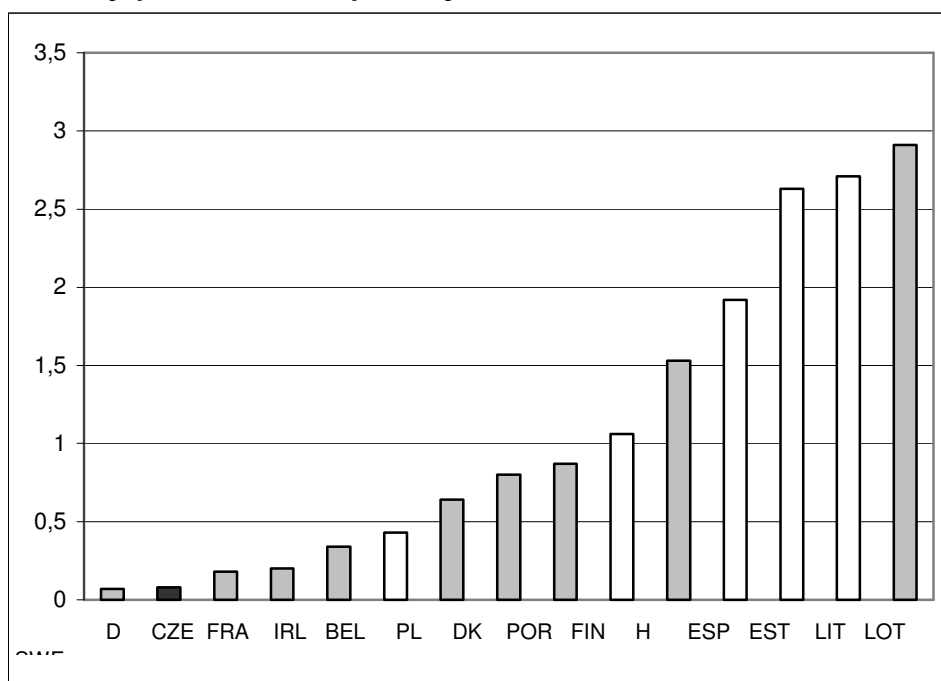
Z tabulky je zřejmé, že žádný z typů systému (*ex post* vs. *ex ante*) ani žádný typ administrování nevykazuje jednoznačně vyšší rating. Ani výše horního limitu pro pojištění bankovních vkladů není s kvalitou systému v žádném výraznějším vztahu. Už proto nelze očekávat v tomto smyslu unifikaci, protože by jistě byla ke škodě kvality systémů pojištění vkladů v EU.

Pokud jde o podíl disponibilních prostředků ve fondech ze zákonného pojištění vkladů k objemu depozit, nejsou mezi zeměmi EU-15 a nově přijatými zeměmi (až na ČR) velké rozdíly. Není ani možné konstatovat, že by nově přijaté země vykazovaly v tomto ohledu výraznější společné rysy. Ilustruje to (pro země s ex-ante systémem pojištění, u zemí používající ex-post systém je tento objem nulový) následující graf. Česká republika je v tomto

porovnání hluboko pod průměrem. Po vyčerpání podstatné části prostředků *Fondu* na zpětné odškodnění klientů tří bank (Kreditní, Plzeňské a Union) na základě *Novely* z května 2006 se dostaneme do extrémní pozice v pomyslném evropském žebříčku.

V tomto ohledu je shodou okolností rozhodující spíše zeměpisná poloha než to, zda jde o zemi z EU-15 či zda se jedná o ten který způsob administrace systému. V žádném případě neplatí úměra „čím vyšší podíl disponibilních prostředků ve fondech ze zákonného pojištění vkladů k objemu depozit, tím kvalitnější systém“. Například Belgie, Francie či Irsko mají tento podíl extrémně nízký, ale co do ratingu paří k výrazně nadprůměrně hodnoceným zemím, naopak vysoce nadprůměrný podíl mají Litva a Lotyšsko, které jsou hodnoceny značně podprůměrným ratingem.

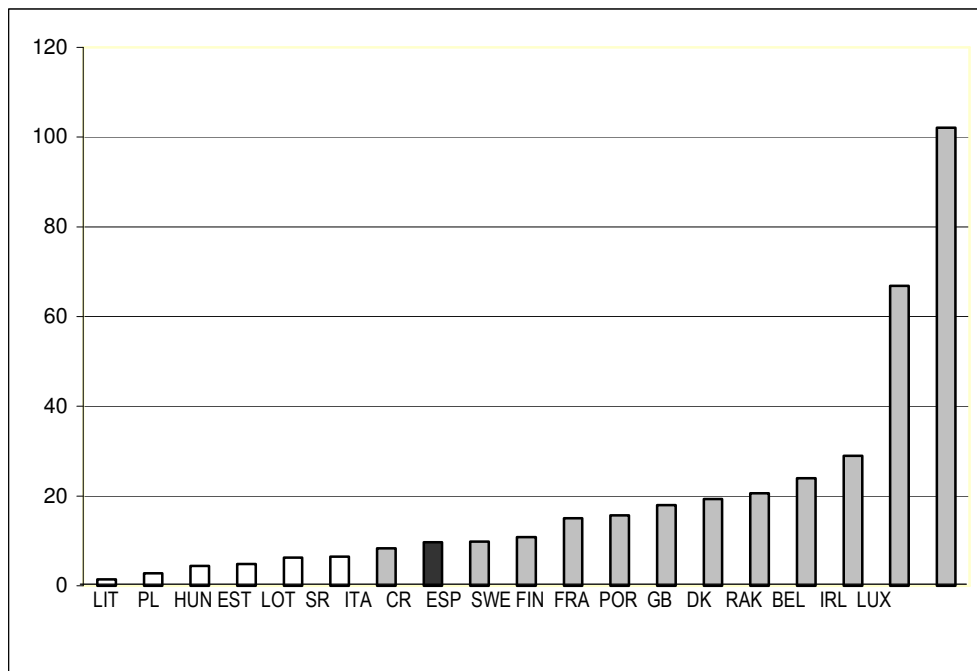
Obr. 5: Porovnání zemí EU podle podílu disponibilních prostředků ve fondech ze zákonného pojištění vkladů k objemu depozit v % (r. 2004)

Zdroj: European Commission

Rovněž pokud jde o objem depozit krytých zákonným pojištěním existují v EU rozdíly. Rozdíl mezi skupinou nově přijatých zemí a EU-15 je zejména v podstatně nižším objemu celkových depozit, takže rovněž zákonným pojištěním krytá depozita jsou nižší. Zejména pokud poměříme objem depozit krytých zákonným pojištěním vkladů velikostí země, jsou nově přijaté země v dolní části žebříčku. Česká republika je z nich ovšem na čele:

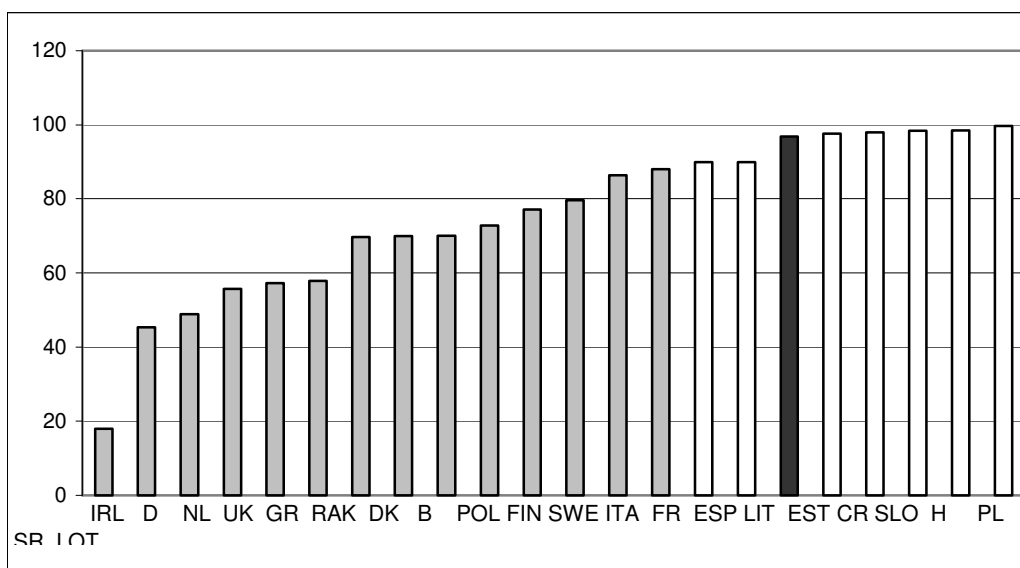
Obr. 6: Porovnání zemí EU podle objemu depozit krytých zákonným pojištěním na milion obyvatel [mld. euro/mil. obyvatel] (r. 2004)

Zdroj: European Commission

Platí ovšem, že i při obdobném rozsahu krytí vkladů zákonným pojištěním (viz obr. 1) je procento pojištěných vkladů na celkových depozitech (při zahrnutí nepojištěných částek na pojištěných formách vkladů nad stanovený limit) v nových zemích výrazně vyšší (v průměru 95,2 % oproti 60,6 %).

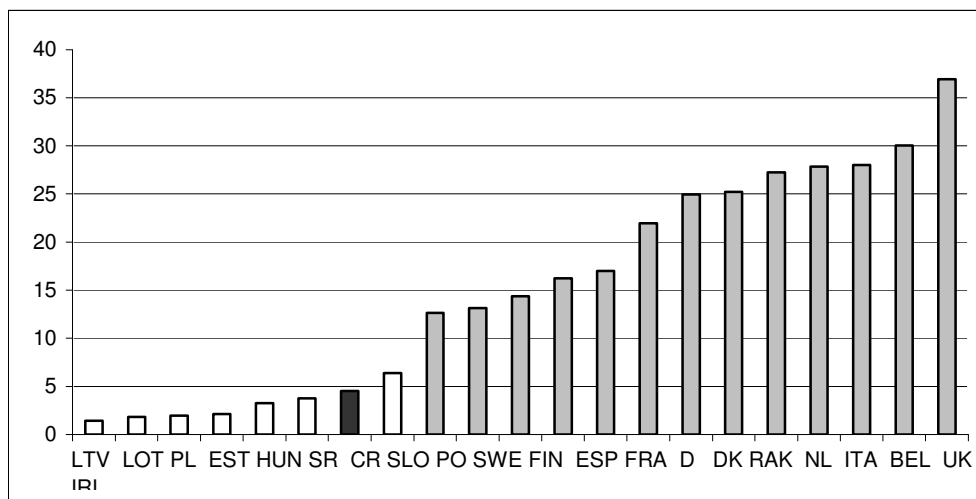
Obr. 7: Porovnání zemí EU podle podílu zákonem garantovaných vkladů (r. 2004)

Zdroj: European Commission

Je to způsobeno tím, že v chudších zemích je při řádově nižším celkovém objemu depozit výrazně nižší podíl vysokých vkladů. Tomu nasvědčuje následující obrázek: v objemu depozit na 1 milion obyvatel existuje mezi EU-15 a nově přijatými členy EU propastný rozdíl:

Obr. 8: Porovnání zemí EU podle celkového objemu depozit na milion obyvatel [mld. euro/mil. obyvatel] (r. 2004)

Zdroj: European Commission

Je zde zřejmý nepoměr: Česká republika – podobně jako ostatní nově přijaté země – má při obdobných pojistných pravidlech podstatně vyšší podíl zákonně pojištěných vkladů, ale podstatně nižší objem disponibilních prostředků ve fondech ze zákonného pojištění vkladů, a to nejen absolutně, ale dokonce i v podílu k celkovému objemu depozit.

Jestliže stát stanoví vysoké procento vkladů krytých zákonným pojištěním a zároveň vyčerpá relativně nízký objem prostředků ve fondech ze zákonného pojištění vkladů, nutí paradoxně ekonomické subjekty k morálnímu hazardu na svůj účet. To snižuje (nijak dramaticky, ale zbytečně) alokační efektivnost a výkonnost ekonomiky.

Je možné očekávat, že podíl vkladů garantovaných zákonným pojištěním bude v nových zemích EU postupně klesat a objem prostředků ve fondech v systému zákonného pojištění poroste. V posledních patnácti letech totiž dochází k stálému sblížení těchto parametrů v zemích evropské patnáctky a tento sblížovací proces se nutně rozšíří i na nově přijaté země.

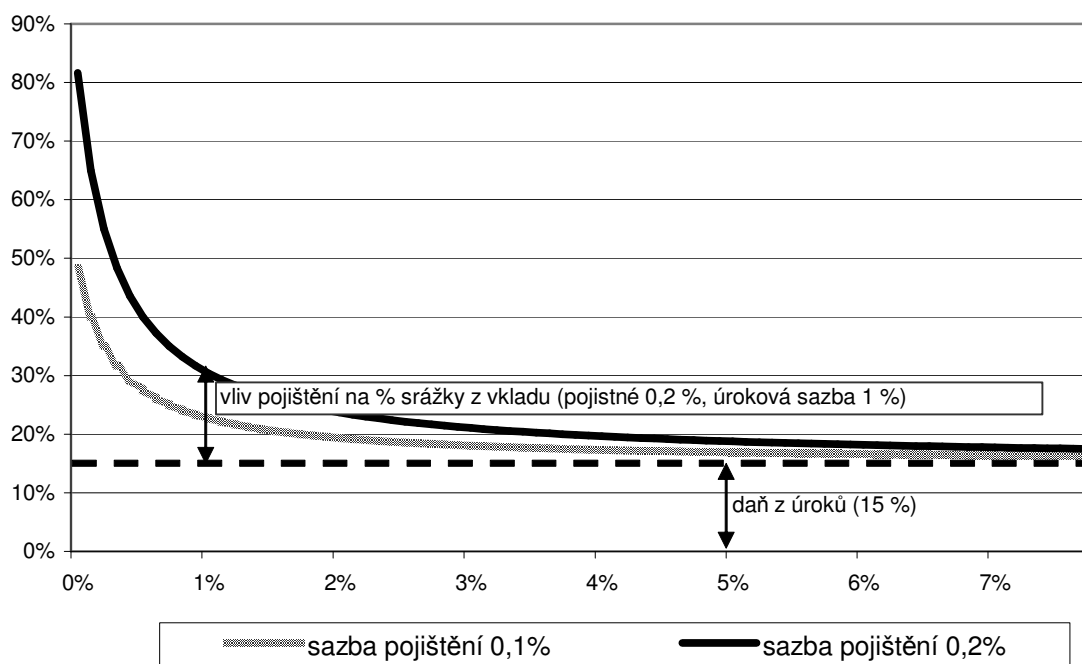
6. Efektivní míra “zdanění” povinným příspěvkem do Fondu pojištění vkladů

Prostředky do *Fondu* povinně vkládají klienti resp. banky, které jim z úroku odečtou 0,1 % z hodnoty vkladů. Z pohledu klienta se tím zvyšuje zdanění úroků. O daň v pravém slova smyslu sice nejde, prostředky *Fondu* pojištění vkladů jsou soukromými prostředky, nicméně fakticky jde o navýšení 15 % daně z úroků. Je třeba si uvědomit, že ani zdaleka nelze

k této částce přičítat výši povinného odvodu do *Fondu*. Zatímco 15 % daně se vztahuje k úroku z vkladů, výše odvodu do *Fondu* je dána procentem¹² z objemu vkladů.

Následující graf udává výši srážek z úroků pro klienta (vkladatele) v závislosti na výši úrokové sazby z vkladů při povinném odvodu do systému zákonného pojištění na úrovni 0,1 % a 0,2% z objemu vkladů.

Obr. 9: Srážka z úroků z vkladů (v %) v závislosti na výši úrokové sazby při odvodech 0,1 % a 0,2% z objemu vkladu

Zdroj: vlastní propočty

Dokud se úroky z vkladů pohybovaly na 5 %, zvýšily povinné odvody procentní srážku (“daň” z pohledu vkladatele) z 15 % na 17 % (resp. 19% pro sazbu 0,2%). Dnes je tomu výrazně jinak: při úrokové sazbě 1 % z vkladů na běžném účtu vzrůstá tato “daň” na 30% (resp. na 23% pokud se sazba po oddlužení *Fondu* vrátí na 0,1%). !! Distorční efekty příspěvků na pojištění vkladů do rozhodování ekonomických subjektů ohledně jejich alokace vkladů jsou tak významně vyšší při současných nízkých úrokových sazbách než při úrokových sazbách z vkladů, které byly běžné v době zavádění systému pojištění vkladů. Při současné úrovni úrokových sazeb z vkladů se tedy úroky stávají odvody (tj. úrokem plus zákonem stanoveným pojištěním vkladu) extrémně zatíženým příjmem.

¹² Ve výši 0,1 % resp 0,05 % pro stavební spořitelny resp. dvojnásobku pro rok 2004 podle odstavce k §41 Zákona v souvislosti se zadlužením Fondu přijetím dluhopisů

7. Závěry a doporučení

Bankovní sektor v České republice je stabilizovaný, banky jsou v dobré kondici, bankovní dohled pracuje vysoce profesionálně. Situace se ještě zlepší v souvislosti se zaváděním direktivy EU o kontrole rizikového profilu bank „Basel II“.

Nebezpečí pádu některé české banky je v nedohlednu. Struktura bank v České republice je přitom poměrně koncentrovaná, takže ani vkladatelé u menších bank by stejně finančními prostředky z *Fondu* nemohli být plně odškodněni – stát by musel hledat prostředky jinde.

V zahrnutí velkých právnických osob do systému povinného pojištění se skrývá další problém. Velká firma nějak významně propojená s jednou bankou může svoji aktivitou konkurenční banky poškozovat tak, že do nich těsně před datem rozhodným k určení odvodů do *Fondu* na krátkou dobu převede prostředky, čímž by se narušila rovnost podmínek v konkurenci bank.

Domnívám se na základě výše uvedeného, že současné nastavení systému zákonného pojištění vkladů vyžaduje změny:

- Bylo by třeba omezit praxi, kdy si poslanci mohou osobovat právo rozhodovat o (privátních) prostředcích ve *Fondu* a nutit ho tím k přijímání dluhopisových programů, což může též představovat (byť dílčí) snížení stability systému. Navíc se tím zvyšuje „zdanění“ úroků, což poškozují zejména drobné klienty, jejichž ochrana je základním smyslem systému zákonného pojištění vkladů. Protože ovšem jakýkoli zákon mohou poslanci novelizovat, není zárukou jakákoli reformulace zákona. Je ovšem možné
 - **vytvářet tlak v médiích** (včetně odborných periodik), který by politikům prosazujícím takovéto novely bral „politické body“. Argumentem může být zejména skutečnost, že tato praxe neodpovídá duchu zásad EU, vyjádřeným ve *Směrnici* vydané Radou EU spolu s Evropským Parlamentem v roce 1994,
 - problém by vyřešil **judikát Ústavního soudu**, pokud by posoudil Novelu jako protiústavní.
- Podle mého názoru je rozsah pojištění vkladů zbytečně vysoký, bylo by dobré podstatně ho snížit. Z důvodů uvedených v odst. 4 doporučuji **vyřadit ze systému zákonného pojištění velké právnické osoby**. Vzhledem k pravidlům EU vyjádřeným ve *Směrnici*, nelze okruh pojištěných vrátit k situaci před rokem 1998, kdy byl zákonem č. 165 /1998 Sb. rozšířen o právnické osoby, nicméně stanovení horních limitů počtu zaměstnanců firmy a jejího ročního obrátu například na lucemburskou úroveň 50 zaměstnanců a 6.25 mil. euro bych pokládal za adekvátní. Pokud jde o dopad takového opatření na běžné vkladatele, ten by nebyl podstatný, protože velké právnické osoby mají na účtech částky podstatně převyšující limit 25 tisíc eur, takže stejně drtivá většina jejich vkladů pojištěná není. Postižení by byli spekulativní postupníci vkladů, kteří levně skupují pohledávky klientů, což je záměrem navrhovaného opatření, omezujícího systém pojištění vkladů na fyzické osoby a menší firmy.
- Velmi vysoké povinné odvody z úroků (jejich „efektivní zdanění“ přesahující daň ze zisku) zdůvodňuje potřebu **snížit odvody do Fondu** resp. omezit je limitem

stanoveným jako procento z úrokové sazby ČNB. Logika takového omezení spočívá v tom, že nízké úrokové sazby, při kterých je ze *Zákona* vyplývající navýšení srážek z úroků z vkladů (daň plus odvody do *Fondu*) citelné, obvykle charakterizují stabilizovanou situaci v bankovním sektoru.

Reference

Deposit Guarantee Scheme Directive 94/19/EC

Deposit guarantee schemes: preparations for a review of the Directive”, ECOFIN Council, Press Release, November 2004

Directive 91/308/EHS

Directive 92/16/EHS

Gropp R., Vesal J.: *Deposit insurance and Moral Hazard? Does the counterfactual matter?* European Central bank, WP 47, March 2001

Calorimis, C. (1990): *Is deposit Insurance Necessary? A Historical Perspective*. Journal of Economic History, June 1990, Vol. 50, No. 2, pp. 283-295

Cull, R.(1998): *How Deposit Insurance Affects Financial Depth: A Cross-Country Analysis*, Policy Research WP 1875, World Bank 1998

Frait J.(2002): *Morální hazard a výstup z bankovního sektoru*, Finance a úvěr, 52(2), 2002/2, pp. 102-104, 2002

Hellmann, T., Murdock, K, Stiglitz, J.: *Moral Hazard in Banking and Prudential Regulation: Are capital Requirements enough?* Stanford University 1999

Janda K. (2003): *Credit guarantees in a credit market with adverse selection*. Prague Economic Papers 12, 2003/4

IES Working Paper Series

2005

13. Peter Tuchyňa, Martin Gregor: *Centralization Trade-off with Non-Uniform Taxes*
14. Karel Janda: *The Comparative Statics of the Effects of Credit Guarantees and Subsidies in the Competitive Lending Market*
15. Oldřich Dědek: *Rizika a výzvy měnové strategie k převzetí eura*
16. Karel Janda, Martin Čajka: *Srovnání vývoje českých a slovenských institucí v oblasti zemědělských finance*
17. Alexis Derviz: *Cross-border Risk Transmission by a Multinational Bank*
18. Karel Janda: *The Quantitative and Qualitative Analysis of the Budget Cost of the Czech Supporting and Guarantee Agricultural and Forestry Fund*
19. Tomáš Cahlík, Hana Pessrová: *Hodnocení pracovišť výzkumu a vývoje*
20. Martin Gregor: *Committed to Deficit: The Reverse Side of Fiscal Governance*
21. Tomáš Richter: *Slovenská rekonstrukce insolvenčního práva: několik lekcí pro Českou republiku*
22. Jiří Hlaváček: *Nabídková funkce ve vysokoškolském vzdělávání*
23. Lukáš Vácha, Miloslav Vošvrda: *Heterogeneous Agents Model with the Worst Out Algorithm*
24. Kateřina Tsolov: *Potential of GDR/ADR in Central Europe*
25. Jan Kodera, Miroslav Vošvrda: *Production, Capital Stock and Price Dynamics in a Simple Model of Closed Economy*
26. Lubomír Mlčoch: *Ekonomie a štěstí – proč méně může být více*
27. Tomáš Cahlík, Jana Marková: *Systém vysokých škol s procedurální racionalitou agentů*
28. Roman Horváth: *Financial Accelerator Effects in the Balance Sheets of Czech Firms*
29. Natálie Reichlová: *Can the Theory of Motivation Explain Migration Decisions?*
30. Adam Geršl: *Political Economy of Public Deficit: Perspectives for Constitutional Reform*
31. Tomáš Cahlík, Tomáš Honzák, Jana Honzáková, Marcel Jiřina, Natálie Reichlová: *Convergence of Consumption Structure*
32. Luděk Urban: *Koordinace hospodářské politiky zemí EU a její meze*

2006

1. Martin Gregor: *Globální, americké, panevropské a národní ranky ekonomických pracovišť*
2. Ondřej Schneider: *Pension Reform in the Czech Republic: Not a Lost Case?*
3. Ondřej Knot and Ondřej Vychodil: *Czech Bankruptcy Procedures: Ex-Post Efficiency View*
4. Adam Geršl: *Development of formal and informal institutions in the Czech Republic and other new EU Member States before the EU entry: did the EU pressure have impact?*
5. Jan Zápál: *Relation between Cyclically Adjusted Budget Balance and Growth Accounting Method of Deriving 'Net fiscal Effort'*
6. Roman Horváth: *Mezinárodní migrace obyvatelstva v České republice: Role likviditních omezení*
7. Michal Skořepa: *Zpochybnění deskriptivnosti teorie očekávaného užítku*
8. Adam Geršl: *Political Pressure on Central Banks: The Case of the Czech National Bank*

9. Luděk Rychetník: *Čtyři mechanismy příjmové diferenciacce*
10. Jan Kodera, Karel Sladký, Miloslav Vošvrda: *Neo-Keynesian and Neo-Classical Macroeconomic Models: Stability and Lyapunov Exponents*
11. Petr Jakubík: *Does Credit Risk Vary with Economic Cycles? The Case of Finland*
12. Julie Chytilová, Natálie Reichlová: *Systémy s mnoha rozhodujícími se jedinci v teoriích F. A. Hayeka a H. A. Simona*
13. Jan Zápál, Ondřej Schneider: *What Are Their Words Worth? Political Plans And Economic Pains Of Fiscal Consolidations In New Eu Member States*
14. Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček: *Poptávková funkce na trhu s pojištěním: porovnání maximalizace paretoovské pravděpodobnosti přežití s teorií EUT von-Neumanna a Morgensterna a s prospektovou teorií Kahnemana a Tverského*
15. Karel Janda, Martin Čajka: *Státní podpora českého zemědělského úvěru v období před vstupem do Evropské unie*
16. Nauro F. Campos, Roman Horváth: *Reform Redux: Measurement, Determinants and Reversals*
17. Michal Skořepa: *Three heuristics of search for a low price when initial information about the market is obsolete*
18. Michal Bauer, Julie Chytilová: *Opomíjená heterogenita lidí aneb Proč afrika dlouhodobě neroste*
19. Vít Bubák, Filip Žikeš: *The Price of Stock Trades: Evidence from the Prague Stock Exchange*
20. Vladimír Benáček, Jiří Podpiera a Ladislav Prokop: *Command Economy after the Shocks of Opening up: The Factors of Adjustment and Specialisation in the Czech Trade*
21. Lukáš Vácha, Miloslav Vošvrda: *Wavelet Applications to Heterogeneous Agents Model*
22. Lukáš Vácha, Miloslav Vošvrda: *„Morální hazard“ a „nepříznivý výběr“ při maximalizaci pravděpodobnosti ekonomického přežití*
23. Michal Bauer, Julie Chytilová, Pavel Streblov: *Effects of Education on Determinants of High Desired Fertility Evidence from Ugandan Villages*
24. Karel Janda: *Lender and Borrower as Principal and Agent*
25. Karel Janda : *Optimal Deterministic Debt Contracts*

All papers can be downloaded at: <http://ies.fsv.cuni.cz>

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií [UK FSV – IES] Praha 1, Opletalova 26

E-mail : ies@fsv.cuni.cz

<http://ies.fsv.cuni.cz>